DE VOORGESCHIEDENIS VAN EEN CONTRACT

door F.S.I. Knaapen

Koning Lodewijk Napoleon was geen grootse of door zijn daden imponerende figuur. Hij stond sterk onder druk van zijn keizerlijke broer Napoleon I. Was dit niet zo geweest, dan zouden geschiedschrijvers zeker een milder oordeel over deze vorst hebben geveld. Maar Lodewijk was niet vrij, omdat ons land bij zijn benoeming al zo een tien jaar nauw aan Frankrijk was gekoppeld. Er was de keizer alles aan gelegen die nauwe band zo strak mogelijk te houden, omdat de Nederlandse kuststrook een belangrijke schakel was in het continentale stelsel, waarmede Napoleon Engeland op de knieën trachtte te krijgen. Op deze wijze was ons land eigenlijk al direct betrokken bij de oorlogvoering en expansiedrang van Napoleon.
Toch heeft Lodewijk oprecht geprobeerd een goed koning te zijn. Lang heeft hij door zijn grote broer in Parijs gelaste maatregelen, zoals de tiërcering van de staatsschuld en de inschrijving voor de militaire dienst (de Conscriptie), welke maatregelen een zware druk op het moreel van ons volk zouden leggen, weten tegen te houden.
De keizer had in eigen land ervaren, dat geen groot wereldrijk kan worden gebouwd op alleen de geestdrift van vrijwilligers. Daarom was reeds in 1798 in Frankrijk bij de wet de gedwongen militaire dienst ingevoerd.
Het stelsel werkte in Franrijk perfect en het was dan ook logisch, dat Napoleon I het stelsel der conscriptie ook in de van Franrijk afhankelijke staten wilde doorvoeren.
Wie had dat in het burgerlijke Holland kunnen vermoeden.
Wij kenden immers alleen het stelsel van huurtroepen, waarbij huurcontracten werden gesloten met (veelal duitse) staten. Men kende tot 1795 Mecklenburgse, Waldeckse en andere regimenten en voor zover er nationale regimenten waren, bestonden deze ook uit vrijwilligers, veelal avonturiers.
Wel kende men in het verleden diverse wetsontwerpen en reglementen, welke een algemene dienstplicht zouden doen veronderstellen, maar hoe krijgshaftig de gebruikte taal ook was, een dienstplicht is nooit tot stand gekomen.
Bij zijn komst zond Lodewijk Napoleon de door raadspensionaris Schimmelpenninck gecontracteerde troepen uit Waldeck en Saksen Coburg Gotha terug en maakte met dit besluit ons leger tot een meer Bataafs leger. Het bleef echter een leger van vrijwilligers.
Na het heenzenden van zijn broer pakte keizer Napoleon de zaak echter zelf met straffe hand aan. De volledige inlijving van onze gewesten bij Frankrijk door het decreet van Rambouillet op 9 juli 1910 bracht als vanzelf de verplichte inlijving van jonge burgers tot de militaire dienst mede.
Als tegemoetkoming aan de gevoeligheden onder ons volk bepaalde Napoleon dat het door onze gewesten te leveren troepencontingent slechts 50% van dat der overige franse departementen zou zijn.

Toch sneed de maatregel der conscriptie diep in de volksziel. Nooit eerder had men de verplichte militaire dienst gekend; de krijgsmacht met vele buitenlandse ongure individuen was altijd een verachtelijke en versmade groep geweest. Teveel hadden onze steden en het platteland in het verleden ook te lijden gehad onder de plunderingen en andere acties van de troepen.
En nu werd men door een buitenlandse dictator tot die dienstplicht gedwongen!
En was het dan nog maar om het eigen land tegen vreemde invallen

te beschermen; neen, het ging om actief deel te nemen aan de verordeningsdrang van een vreemde dictator tot in de Russische sneeuwvelden toe.
Het invoeren van de conscriptie voerde welhaast automatisch tot het Remplacantenstelsel.
Geruchten omtrent de ontberingen welke de Napoleontische troepen leden, en die het hoogtepunt vonden in de verliezen aan de Berezina,

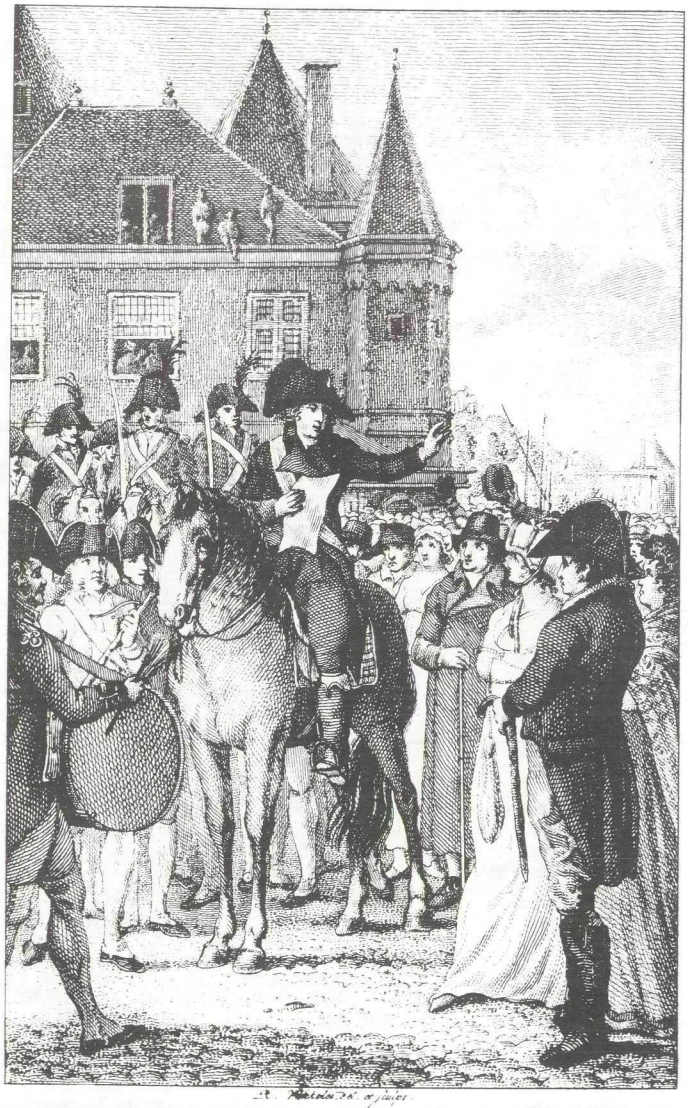

R.W. TADAMA kondigt, te Amsterdam, den Vrede en Verbintenis met de Franschen aan.

brachten de beter gesitueerden ertoe hun dienstplicht tegen betaling van voor die tijd veelal niet geringe bedragen af te kopen en over te doen aan plaatsvervangers: remplacanten.
Toen Napoleon eenmaal was verslagen en ons land was bevrijd van het franse juk, trachtte het nieuwe bewind onder Koning Willem I ook de krijgsmacht opnieuw te organiseren.
In plaats van de oude statenbond van vòòr 1795 moest er een eenheidsstaat komen met een krachtig centraal gezag, dat zich zou doen gelden in alle zaken van wetgeving, ook met betrekking tot land- en zeemacht.
Er kwam een "Reglement van Algemeene Volksbewapening", dat 63 artikelen telde en waardoor alle weerbare mannen van 17 tot 50 jaar in de gemeente waar zij woonden, moesten worden geoefend in het gebruik van wapenen. In tijd van oorlog konden deze dan reeds geoefende troepen in werkelijke dienst worden opgeroepen voor de plaatselijke verdediging. Uit deze Landstorm werd door loting een landsmilitie van 16.000 man infanterie en 4.000 kanonniers gevormd. Bij opkomst met spoed diende de landweerplichtige voorzien te zijn van twee stel eigen ondergoed, drie paren sokken en een haarkam!
De uitvoering van de betreffende besluiten gaf nogal wat problemen door gebrek aan deskundig kader en onvoldoende voorraad wapenen. Ook in de nieuwe situatie liet het Nederlandse bestuur remplacering toe.

Gewaarmerkt lotingsbriefje voor de militaire dienst uit 1909

Hierdoor stonden de wervingsofficieren vaak voor mislukkingen, waardoor het leger niet op volle sterkte kwam. Ongure remplacanten werden weer ontslagen en zij probeerden het spel enige tijd later tegen hernieuwde betaling opnieuw te spelen. Natuurlijk mag men alle remplacanten niet over één kam scheren, alhoewel wel mag worden gesteld dat de meesten geheel niet gemotiveerd waren voor de militaire dienst. De heersende armoede heeft menig jongeman letterlijk gedwongen tot de stap als remplacant dienst te nemen, om op die manier te trachten aan het karig gezinsinkomen bij te dragen. Bovendien was hij dan thuis uit de kost!

Het hierbij afgedrukte "contract" tussen Hannes Kok, Landbouwer, en Anthonie Wijnhof, arbeider (let op de hoofdletter L van landbouwer en de "kleine letter" a van arbeider) toont aan dat het Remplacantenstelsel op 30 January 1863 te Soest nog in gebruik was.

Contrackt

Ik eerste ondergetekende Hannes Kok Land-
bouwer in de gemeente Soest bekennen een Con-
trackt te hebben gesloten met den tweede on-
der getekende Anthonie Wynhof Zoon van Lam-
mert Wynhof en van Antje Onwees arbeiders
wonende te Soest op heden den 30 january 1863
ten eerste dat hy wanneer myn minderjarige
Zoon Gerardus Kok, Zoon van Hannes Kok
en Rykje Aardse van t Klooster die met
den aanstaande loting voor de nationale
militie zal [redacted] loten en moet
dienen hy als plaatsvervanger voor myn Zoon
aan alle verpligtingen in den dienst [redacted]
zoo wel ter zee als ter land voor de nationale
militie zal uitrekken en aan alle verplig-
tingen in den diens voldoen waar onder
zyn begrepen de storting van 's landskas
en waar voor hy dan zal genieten by de fina-
le vrystelling van diens eene som van Drie
honderd Gulden voor welken som ik aanneem
s jaarlyks te betalen eene intres a vier persent
ten honderd en by de finale vrystelling uitbe-
talen. Ook zal hy nog genieten by het eerst
in komende Dienstjaar een honderd Gulden in
ter myne te betalen. Ten tweede in dien myn
Zoon vryloot of finaal van den dienst word
vrygesteld zonder nader oproeping. dan zal
hy nog genieten een honderd Gulden

Soest den 30 january 1863

H. Kok

Antonie Wyn hof

Bronnen: Napoleon de Mensch en Dictator door G. Brugmans

1813-1815 Ons Koninkrijk geboren, door D.H. Couvée en Dr. H. Pikkemaat

Van republiek tot koninkrijk, geschiedenis der Nederlanden van 1795 tot 1815 door Prof. Dr. H. Brugmans

OP ZOEK NAAR HET HUIS BLEYENDAAL

door P.J. van den Breemer

"Een halven steenen camere met allen haren toebehoren met halff die "hofstede ende hoff genaempt Blijendaal ende voorts die helfte van "alsulcke Timmeringe, bepotinge ende geboomte als op de selffde hof-"stede staet, gelegen tot Soest, onderdeylt daer den Brenck oost-"waarts, die Costerse Goet westwaarts, die Gaesbeeckersteegh suyd-"waarts ende d'erffgenamen ofte nacomelingen van heer Johan van den "Berch noortwaarts naestgelandt ende gelegen sijn."
(1617-9 augustus, R.A.U., Rechtarchief nr. 1905).
Dat is toch een vrij nauwkeurige aanwijzing van de plek waar het adellijke goed Bleyendaal heeft gestaan. Ten oosten de Brink, ten westen het huis van de Koster, die tevens schoolmeester was, (het huis wordt thans bewoond door de familie Bouwens) - ten zuiden de Gaesbeeckersteegh (thans de Eemstraat) en ten noorden Johan van den Berch, bewoner van de plaats die later "Middelwijk" wordt genoemd.
In een van de vele opstellen welke hij over Soest heeft geschreven, geeft ook Ds. J.J. Bos nauwkeurig aan waar Bleyendaal was gevestigd. Hij heeft het huis nog gekend en geeft een beschrijving van de ligging (met het front naar de Brink). Deze situatie klopt geheel met de opgave van 1617.
Bij het kadaster is nagegaan of nog oude kadastrale gegevens bekend waren; en inderdaad kon ook hier worden vastgesteld, precies, waar het huis moet hebben gestaan.
Met zoveel gegevens trok de archeologische werkgroep van onze vereniging het veld in. De eigenaar van de grond - de Heer van de Riet leefde geheel mee, zodat op zaterdag 25 september jl. de spade in de grond ging. Stenen, scherven, beenderen, maar geen fundering. Zwaarder graafmateriaal werd ingezet. De firma B. Strumpel B.V. kwam met een trekker met grondknijper en zo werd een lange sleuf gegraven van ca. 2 meter diep en plm. 10 meter lang. Nog meer schervenmateriaal, maar ... geen fundering. Dit was ergens toch wel een teleurstelling. De grond was tot bijna 2 meter vergraven en bevatte weliswaar allerhande scherven die gedateerd konden worden van de 15e tot de 18e eeuw, maar er was niets van het oude adellijke huis over. Of was de plaats waar werd gegraven net naast het huis, b.v. in een sloot of gracht die om het huis heeft gelopen? Of is wellicht het huis na verkoop tot de laatste steen gesloopt?
Het zal voorlopig een raadsel blijven.

Volgens Ds. Bos (Utr. Bisdom II) bezat een kanunnik der Utrechtse Kapittelen reeds in 1377 "eene villa" te Soest, die hij "Tuinenburg" gedoopt had. Deze villa zou later in handen zijn gekomen van Jacob, Heer van Gaesbeeck, Putten en Strijen. Deze Jacob bezat meerdere kastelen in Utrecht en Holland, en zijn bezit te Soest, zowel van een kasteel maar ook van veel landerijen, staat vast. Waarschijnlijk zijn deze goederen afkomstig van Willem van Abcoude, een oom